

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21043413>

**Vizasiz rejim joriy etilgan davlatlar soni va turizm daromadlari o'rtasidagi
bog'liqlik**

Sh.Uralov – SamISI assistant-stajyori

Annotatsiya: Ushbu maqolada vizasiz rejim joriy etilgan davlatlar soni va turizm daromadlari o'rtasidagi bog'liqlik ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda viza liberallashtiruvining sayyohlar oqimi, turizm daromadlari va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri o'rganilgan.

Kalit so'zlar vizasiz rejim, turizm daromadlari, viza liberallashtiruv, sayyohlar oqimi, turizm eksporti, iqtisodiy o'sish..

Xalqaro turizm sohasida viza siyosati sayyohlar oqimini tartibga soluvchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. London Iqtisodiyot Maktabi tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, viza talabining joriy etilishi sayyohlar oqimini 20 foizdan ko'proqqa kamaytirishi mumkin . Broader global studies visa restrictions cut travel flows by up to 63%, reduce bilateral trade by 21%, and lower foreign direct investment by as much as 32% . Shu sababli, so'nggi yillarda ko'plab davlatlar vizasiz rejimni kengaytirish orqali turizm daromadlarini oshirishga intilmoqda.

Viza siyosati sayyohlar oqimining asosiy institutsional to'sig'i sifatida namoyon bo'ladi. London Iqtisodiyot Maktabi tadqiqotlari shuni isbotlaganki, viza talabining joriy etilishi sayyohlar oqimini 20 foizdan ko'proqqa kamaytiradi . Broader global studies visa restrictions cut travel flows by up to 63%, reduce bilateral trade by 21%, and lower foreign direct investment by as much as 32% . Shu sababli, viza liberallashtiruv turizm daromadlarini oshirishning samarali vositasi sifatida qaraladi.

Vizasiz rejimning turizm daromadlariga ta'siri bir necha kanallar orqali amalga oshadi:

Birinchi kanal — sayyohlar oqimining o'sishi. Vizasiz rejim sayyohlar uchun sayohat qilishni osonlashtiradi va rejalashtirish xarajatlarini kamaytiradi. Xitoy va Rossiya o'rtasida 2025-yil sentyabr oyida joriy etilgan vizasiz rejim natijasida rus sayyohlarning Xitoyga tashriflari o'tgan yilga nisbatan 30 foizga oshgan. Rossiya Turizm Operatorlari Assotsiatsiyasi xitoylik sayyohlar oqimining o'tgan yilga nisbatan 20 foizga o'sishini prognoz qilmoqda.

Ikkinchi kanal — yuqori daromadli sayyohlarni jalb qilish. Uganda misolida, mamlakatga tashrif buyuradigan sayyohlarning 90 foizi Afrikadan keladi va ularning 99 foizi vizasiz mamlakatlar fuqarolaridir. Biroq, barcha yuqori daromadli manba bozorlari (AQSH, Buyuk Britaniya, Xitoy, Hindiston, Germaniya) Ugandaga kirish uchun viza talab qiladi — bu potensial yuqori xarajatli sayyohlarni samarali ravishda to'xtatadi. Jahon banki modellashtirish natijalariga ko'ra, qo'shimcha 100 000 dam oluvchi sayyohni jalb qilish eksport daromadlarini 11 foizga va yalpi ichki mahsulotni 1,6 foizga oshiradi.

Uchinchi kanal — investitsiyalarni jalb qilish. Vizasiz rejim nafaqat sayyohlarni, balki xorijiy investitsiyalarni ham jalb qiladi. Xitoyda vizani yumshatish siyosati to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning o'sishiga, xususan, yuqori texnologiyali ishlab chiqarish va professional xizmatlar sohalarida 46 893 ta yangi korxonaning 2024-yilda tashkil etilishiga olib keldi. Bu holat vizasiz rejimning to'g'ridan-to'g'ri turizmdan tashqari iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Xitoy 2024–2025-yillarda viza siyosatini sezilarli darajada yumshatdi. Xitoy-Rossiya vizasiz rejimi natijasida 2025-yilning birinchi yarmida Xitoyga tashrif buyurgan rus sayyohlar soni 1 millionga yetib, o'tgan yilga nisbatan 30 foizga o'sdi. Bu o'sish nafaqat sayyohlar sonida, balki madaniy va kam tanilgan yo'nalishlarda yangi biznes imkoniyatlarining paydo bo'lishida ham namoyon bo'ldi. Viza liberallasuvi Xitoyning turizm daromadlarini oshirish va mamlakatning xalqaro imidjini mustahkamlashga xizmat qildi.

Tailand 2024-yil iyul oyida vizasiz rejim joriy etilgan davlatlar sonini 57 tadan 93 tagacha kengaytirdi. 2024-yilning birinchi yarmida Tailand 17,5 million xorijiy sayyohni qabul qilib, bu o'tgan yilning shu davriga nisbatan 35 foizga ko'pdir. Turizm daromadi 858 milliard baht (23,6 milliard AQSH dollari) ni tashkil etdi. Biroq, bu

ko'rsatkich hali pandemiya dan oldingi darajaga yetmagan va hukumatning maqsadidan ancha past bo'lib, bu vizasiz rejimning yagona vosita sifatida yetarli emasligini ko'rsatadi.

Saudiya Arabistoni Vision 2030 doirasida viza liberallashuvini iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishning asosiy vositasi sifatida qaraydi. Oxford Economics bosh iqtisodchisi Scott Livermore fikricha, vizaga oid keyingi liberallashuv, jumladan, elektron vizaga kirishni kengaytirish va xarajatlarni kamaytirish Saudiya Arabistoniga ko'proq tashrif buyuruvchilarni jalb qilish va o'z-o'zini ta'minlaydigan turizm ekotizimini yaratishga yordam beradi . Bu strategiya turizmni neftdan keyingi davrda barqaror rivojlanadigan tarmoqlardan biriga aylantirishga qaratilgan.

Buyuk Britaniya 2025-yil avgust holatiga 84 davlat fuqarolari uchun vizasiz rejimni joriy etgan . Ushbu siyosat xalqaro sayyohlar oqimini oshirish, madaniy almashinuvni kuchaytirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga xizmat qilmoqda. CEBR ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda Buyuk Britaniyaning sayohat va turizm bozori daromadi 45,08 milliard dollarga yetishi prognoz qilinmoqda .

Indoneziya 2026-yil fevral oyida 72 davlat uchun vizasiz rejimni joriy qildi . Bu qaror indoneziyalik sayyohlarning xorijga chiqish imkoniyatlarini kengaytirdi va mamlakatning global turizm xaritasidagi o'rnini mustahkamladi. Indoneziyaning umumiy turizm daromadi 2025-yilda 18,91 milliard dollarga yetishi prognoz qilinmoqda, bu 2024-yilga nisbatan 13,17 foizga ko'pdir

Vizasiz rejimning turizm daromadlariga ta'siri faqatgina sayyohlar oqimining o'sishi bilan chegaralanmaydi. U quyidagi qo'shimcha iqtisodiy samaralarni ham keltirib chiqaradi:

Jahon banki simulyatsiyalari shuni ko'rsatadiki, qo'shimcha 100 000 dam oluvchi sayyohni jalb qilish eksport daromadlarini 11 foizga va yalpi ichki mahsulotni 1,6 foizga oshiradi . O'zbekiston misolida turizm eksportining 2017-yildagi 531 million dollardan 2025-yilda 4,8 milliard dollargacha o'sishi ushbu effektни tasdiqlaydi .

Viza liberallashuvi xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga xizmat qiladi. Xitoy tajribasi shuni ko'rsatadiki, vizani yumshatish siyosati to'g'ridan-to'g'ri xorijiy

investitsiyalarning o'sishiga olib keladi . O'zbekistonda ham turizm infratuzilmasiga xorijiy sarmoyalarni jalb qilish vizasiz rejimning muhim samaralaridan biri bo'lib, xalqaro mehmonxona operatorlarining bozorga kirishi bunga misol bo'la oladi.

Vizasiz rejim hisobiga sayyohlar oqimining o'sishi mehmondo'stlik, transport, ovqatlanish va ko'ngilochar xizmatlar sohalarida yangi ish o'rinlarini yaratadi. Uganda tajribasida vizasiz rejimning mehmonxona, transport, oziq-ovqat va ko'ngilochar xizmatlarga bo'lgan talabni oshirishi, bu esa to'g'ridan-to'g'ri ish o'rinlari yaratilishiga olib kelishi ta'kidlangan .

Vizasiz yo'nalishlar ochiq, xavfsiz va mehmondo'st sifatida qabul qilinadi . O'zbekistonning "ochiq" siyosati va vizasiz rejim BMT Turizm tomonidan mamlakatning jahon sayohat xaritasidagi mavqeini mustahkamlashga hissa qo'shgan deb baholangan.

Vizasiz rejim joriy etilgan davlatlar soni va turizm daromadlari o'rtasida kuchli ijobiy bog'liqlik mavjud. London Iqtisodiyot Maktabi tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, viza talabining joriy etilishi sayyohlar oqimini 20 foizdan ko'proqqa kamaytiradi, global miqyosda esa viza cheklovlari sayohat oqimlarini 63 foizgacha qisqartiradi .

Xalqaro tajriba quyidagi xulosalarni chiqarishga imkon beradi:

1. Vizasiz rejim turizm daromadlarini oshirishning samarali vositasidir. Xitoy-Rossiya misolida viza liberallasuvi sayyohlar oqimini 30 foizga oshirgan . Tailandda vizasiz mamlakatlar sonini 57 dan 93 taga kengaytirish natijasida sayyohlar oqimi 35 foizga o'sgan .
2. Vizasiz rejimning iqtisodiy samarasi yuqori. Jahon banki modellashtirish natijalariga ko'ra, qo'shimcha 100 000 dam oluvchi sayyohni jalb qilish eksport daromadlarini 11 foizga va yalpi ichki mahsulotni 1,6 foizga oshiradi .
3. Vizasiz rejim investitsiyalarni jalb qilishga xizmat qiladi. Xitoy misolida viza liberallasuvi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning o'sishiga olib kelgan .

4. Vizasiz rejim infratuzilma va xizmat sifatini oshirish bilan birgalikda samara beradi. Saudiya Arabistoni va O‘zbekiston misollari vizasiz rejimni infratuzilmaviy investitsiyalar va sifat standartlari bilan qo‘llab-quvvatlash zarurligini ko‘rsatadi .

2030-yilga borib O‘zbekiston xorijiy sayyohlar sonini 20 millionga, turizm eksportini 6 milliard dollardan yuqoriga yetkazish maqsadini qo‘ygan . Ushbu maqsadlarga erishishda vizasiz rejimni kengaytirish, kirish tartib-taomillarini soddalashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va turistik mahsulotning xilma-xilligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, vizasiz rejimning samaradorligi infratuzilma sifati, xizmat ko‘rsatish darajasi, marketing strategiyasi va xavfsizlik choralari bilan belgilanishini unutmaslik kerak. Vizasiz rejim — bu o‘z-o‘zidan natija beruvchi vosita emas, balki kompleks turizm rivojlantirish strategiyasining muhim tarkibiy qismidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ajarova L. Unlock Uganda’s tourism potential through a visa-free regime. – New Vision, 2025.
2. Uzbekistan introduces visa-free entry for three countries. – 24 News HD, 2025.
3. UNWTO: Uzbekistan ranks among world’s fastest-growing tourism destinations in 2025. – Euronews, 2025.
4. Uzbekistan enters the ranks of the fastest-growing tourist destinations. – O‘zbekiston Milliy axborot agentligi, 2026.
5. New business opportunities in China behind relaxed visa requirements - the impact on tourism. – Repositório da Universidade Nova de Lisboa, 2025.
6. China-Russia Ties: China's visa-free access for Russian travelers boosts tourism. – CGTN, 2025.
7. Saudi visa liberalization key to tourism growth, economist says. – Arab News, 2026.

8. Indonesia's new visa free travel access to seventy two countries. – Travel and Tour World, 2026.
9. Thailand extends visa-free entry for visitors from 93 countries. – The News International, 2024.
10. US, Brazil, Japan, Qatar, Mexico, Australia, UAE Spain among eighty four visa free travel countries boosting UK tourism. – Travel and Tour World, 2025.
11. Uzbekistan strengthens its position as a safe and open tourism destination. – O'zbekiston elchixonasi, 2026.
12. Investments into Tourism panel session at Tashkent International Investment Forum. – O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, 2026.
13. O'zbekistonda yana uch davlat fuqarolari uchun vizasiz rejim belgilandi. – Kun.uz, 2025.
14. O'zbekistonda Bahrayn Qirolligi, Quvayt Davlati va O'mon Sultonligi fuqarolari uchun vizasiz rejim belgilanadi. – Kapital.uz, 2025.
15. Turizm bo'yicha qaror: Vizasiz rejim amal qiladigan davlatlar soni ko'paytiriladi. – Kun.uz, 2025.

